

Яремчук Вікторія Олегівна,
старший науковий співробітник
науково-дослідного інституту вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса Національної академії
правових наук України, кандидат
юридичних наук, старший науковий
співробітник

**КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА
В ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ
ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ**

Після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України в межах збройного конфлікту, що триває вісім років, для держави Україна постали нові виклики у сфері міжнародного гуманітарного права. Якщо раніше військовополонених було небагато, а присутність російських військ на території України держава-агресор заперечувала, то у 2022 р. кількість їх вимірюється тисячами. Після 24 лютого 2022 року ситуація щодо практики кримінальних проваджень лише ускладнилася. Окрім Кримського півострову й окремих районів Донецької та Луганської областей, щодня сотні фактів порушення законів та звичаїв війни фіксувалися практично по всій території України. Станом на 5 червня 2022 року вже зареєстровано 15 774 таких кримінальних проваджень. За кожним фактом їх вчинення є руйнування, матеріальна шкода, постраждали люди. Коли говорити про міжнародну практику дослідження наслідків збройних конфліктів, то її завжди характеризували як «ефективність», і в цьому випадку, до осіб, які мають понести покарання за кримінальні правопорушення в Україні [1].

Розслідування військових кримінальних правопорушень потребує застосування спеціального порядку та умов, а не пристосування до загальної процедури розслідування. Як відомо, для розкриття злочину потрібне дослідження доказів. Під час збройного конфлікту докази мають специфіку через складні обставини діянь, характер порушення, їх жорстокість й масштабність. Тому у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених на сході України існують труднощі у роботі з речовими доказами, під час роботи з якими правоохоронцям не вистачає

системності, обліку отриманої інформації, та належного правового регулювання [2]. Тому є певні проблеми щодо призначення судових експертиз, відібрання зразків для проведення експертизи. Найчастіше при розслідуванні досліджуваних злочинів призначаються такі експертизи: трасологічні; судово-медичні; генотипоскопічні. експертизи зброї, слідів та обставин її використання; експертизи вибухових пристроїв; військові; пожежно-технічні; експертиза металів і сплавів; вибухотехнічні та ін. [3, с.18].

Коли говорити про власне розслідування, то якщо стосовно військовополоненого здійснюється досудове розслідування за фактом можливого вчинення ним військового злочину, така особа має перебувати у місцях тримання військовополонених на підставі письмового рапорту працівника Військової служби правопорядку Збройних сил України [4].

Згідно Порядку тримання військовополонених від 5 квітня 2022 р. № 413 забезпечується участь військовополонених у слідчих (розшукових) інших процесуальних діях й у судовому розгляді. Так, ст. 20¹ Порядку визначає, що «військовополоненому гарантується право на правову допомогу, конфіденційні юридичні консультації із захисником (захисниками) у кримінальному провадженні, адвокатом (адвокатами), законним представником (законними представниками), який (які) представляє (представляють) особу під час розгляду справ у суді, у порядку, визначеному для осіб, які тримаються під вартою. У разі коли військовополонений є учасником кримінального провадження, йому гарантується можливість користуватися відповідними правами, визначеними Кримінальним процесуальним кодексом України». До того ж, ст. 20². Порядку встановлює, що «переведення військовополонених, стосовно яких здійснюється кримінальне провадження, до табору або іншої ділянки для тримання військовополонених здійснюється за погодженням з прокурором, слідчим, який здійснює досудове розслідування, або суду, який здійснює судове провадження» [5].

Необхідно також говорити і про складнощі з організації розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовополоненими. Зокрема, таке розслідування передбачає залучення Міжнародних правових організацій поряд із законодавчим забезпеченням в Україні. Такий механізм взаємодії мають спільно розробити Міністерство закордонних справ, Офіс

Генерального прокурора, Національна поліція, Служба безпеки, розвідка та інші структури згідно зі своєю компетенцією.

Зокрема, 2 березня 2022 року слідчі Міжнародного кримінального суду прибули до України для проведення розслідування міжнародних злочинів разом із українськими колегами. Тому міжнародна співробітництво представників Міжнародного кримінального суду та правозастосовних органів України уже розпочалася. Крім того, Україні потрібно ратифікувати Римський статут, що забезпечить участь нашої держави як повноправного члена Міжнародного кримінального суду. 5 березня 2022 року спеціалістами з міжнародного права проголошена Декларація про створення Спеціального ad-hoc Трибуналу за принципами Нюрнберзького Трибуналу після Другої світової війни. Що стосується власне Національної системи правосуддя України, то розгляди таких справ відбуватимуться заочно. Таке спеціальне розслідування для осіб, які переховуються на окупованій території або на території держави-агресора. КПК України також дозволяє оголошувати таких осіб у міжнародний розшук. З іншого боку, потребує розроблення механізм притягнення до відповідальності російських військовослужбовців, які наразі перебувають на території, підконтрольній Україні [6].

Можна зробити висновки, про те, що процедура із розслідування кримінальних правопорушень, вчинених військовополоненими потребує розроблення. Тут потрібно поєднувати як залучення міжнародних організацій та і власне, розроблення національного українського законодавства щодо процедури притягнення до кримінальної відповідальності військовополонених. Особливу увагу при розслідуванні необхідно звертати на проведення низки судових експертиз.

Список використаних джерел

1. Статус «військовополонений» новий виклик для системи правосуддя України? URL: <https://justtalk.com.ua/post/status-vijskovopoloneni--novij-viklik-dlya-sistemi-pravosuddya-v-ukraini-discussion-paper>.
2. Розслідування воєнних злочинів: яка реальність України? URL: <https://helsinki.org.ua/blogs/rozsliduvannya-vojennyh-zlochyniv-yaka-realnist-ukrajiny/>.
3. Особливості використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених на території операції Об'єднаних сил, а також на тимчасово окупованих територіях:

науково-методичні рекомендації / В.В. Кікінчук, Р.Л. Степанюк, Юхно О.О. та ін.. Харків: ХНУВС. 2018. 48 с.

4. Лист-орієнтування про застосування положень міжнародного гуманітарного права щодо поводження з військовополоненими та особливості кваліфікації їх дій за Кримінальним кодексом України. Офіс Генеральної прокуратури України. 17.03.2022 URL: <https://drive.google.com/file/d/1Mlp7zfpVzdor2YCWyyYkPL2gimwLP/view>.

5. Порядок тримання військовополонених Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2022 р. № 413 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-п#Text>.

6. Яким має бути спеціальне правосуддя для злочинів проти українського народу? URL: <https://zib.com.ua/ua/151148.html>.